

13. Михайленко О, Бородовська Н. Соціологічні дослідження щодо засуджених до позбавлення волі // Вісник прокуратури. – 2007. – № 5(71). – С. 70-75.
14. Малярєнко В.Т. Про соціальну зумовленість і справедливість покарання // Вісник Верховного Суду України. – 2002. – № 3(31). – С. 32-44.

УДК 343.347.5: 179.7 (477)

ПИТАННЯ ПРО ЕВТАНАЗІЮ: «ЗА» ТА «ПРОТИ»

Шеховцова Л.І., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

У статті обґрунтовано актуальність і важливість для кримінально-правової науки розгляду питання про евтаназію та її значення для правозастосовчої діяльності. Наведені результати опитування українців щодо евтаназії, приклади вирішення цього дискусійного питання іншими державами. У статті пропонується проект привілейованої норми про евтаназію до КК України.

Ключові слова: евтаназія, активна евтаназія, пасивна евтаназія, мотив, мета.

Шеховцова Л.И. ВОПРОС ОБ ЭВТАНАЗИИ: «ЗА» И «ПРОТИВ» / Запорожский национальный университет, Украина

В статье обоснованы актуальность и важность для уголовно-правовой науки рассмотрение вопроса об эвтаназии и ее значении для правоприменительной деятельности. Приведены результаты опроса украинцев относительно эвтаназии, примеры решения этого дискуссионного вопроса другими государствами. В статье предлагается проект привилегированной нормы об эвтаназии в УК Украины.

Ключевые слова: эвтаназия, активная эвтаназия, пассивная эвтаназия, мотив, цель.

Shekhontsova L.I. THE ISSUE ABOUT EUTHANASIA: «FOR» AND «AGAINST» / Zaporizhzhya national university, Ukraine

The article justified the relevance and importance to the criminal jurisprudence consideration of euthanasia and its significance for law enforcement. There are the results of the survey of Ukrainians on euthanasia, examples of solutions of this discussion the question other states. The article proposes a draft preferred rules on euthanasia in the Criminal Code of Ukraine.

Key words: euthanasia, active euthanasia, passive euthanasia, motive, purpose.

Евтаназія (легка смерть) – будь-яка дія або бездіяльність, котра призводить до смерті та має своєю метою усунення болю та страждань невиліковно хворих людей на їх прохання.

Евтаназія існує двох видів: «активна» і «пасивна». Пасивна евтаназія – це умисне зупинення медичними працівниками підтримуючої терапії хворого. Активна евтаназія – це введення лікарських препаратів людині, яка помирає, або інші дії, які тягнуть за собою швидку смерть. До активної евтаназії відносять ще й самогубство за допомогою лікарів (надання хворому на його прохання препаратів, які скорочують життя).

Згідно з опитуванням, яке було проведено ЦМиСИ Кадрового Дома портала «СуперДжоб» 17 квітня – 10 травня 2007 року, показав, що більш ніж половина українців (51%) вважають, що людина має право скористатися допомогою лікарів з метою добровільної смерті. Вони вважають, що людина має право самостійно розпоряджатися своїм життям, сама обирати жити їй чи ні. Однак велика кількість опитаних також вважає, що легалізація такої процедури повинна бути тільки при жорсткому контролю з боку держави.

Іншу точку зору щодо евтаназії мають більш ніж третина опитаних (32%). Головним їхнім аргументом є, що це неправильно з точки зору релігії, а також, що у зв'язку з

великим рівнем корупції і злочинності в Україні узаконення евтаназії матиме страшні наслідки, коли почнуть законно вбивати через спадщину або усувати непотрібних людей [1].

І прихильники, і супротивники евтаназії мають рацію. Це питання є дуже дискусійним.

Поняття «евтаназія» українське законодавство не має. Стаття 27 Конституції України проголошує: «Кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини. Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань» [2]. Тому в Україні евтаназія вважається вбивством та переслідується законом. Такий принцип зустрічається і в багатьох конституціях країн СНД.

Умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині визнається вбивством (ст.115 Кримінального кодексу (далі – КК) України) [3].

Самогубство або замах на самогубство вбивством не визнається, оскільки об'єктом вбивства може бути тільки життя іншої людини відносно вбивці. Але сприяння самогубству чи допомога самогубцеві в досягненні ним мети визнаються як сприяння вбивству, бо в цьому випадку йдеться про заподіяння смерті іншій людині, що має кваліфікуватися за ст.19 і ст.93 чи 94 КК (ст.27 та ч.1 ст.115 чи ч.2 ст.115 КК 2001 року) [4].

Загальний (простий) склад вбивства містить ч.1 ст.115 КК. Вона передбачає відповідальність за вбивство без обтяжуючих обставин, які перелічені в ч.2 ст.115 КК, та пом'якшуючих обставин, передбачених ст.ст. 116-118 КК. Вчинення вбивства за інших обтяжуючих чи пом'якшуючих обставинах, які не вказані в ч.2 ст.115 КК та ст.ст.116-118 КК, а також незалежно від мотивів та цілей, кваліфікується за ч.1 ст.115 КК. Тобто для кваліфікації злочину за ч.1 ст.115 КК не потрібна обов'язкова наявність мотивів.

Об'єктом вбивства є життя особи. Об'єктивна сторона злочину характеризується діянням – посяганням на життя іншої особи; наслідками у вигляді фізіологічної смерті потерпілого; причинним зв'язком між діянням та наслідками. Суб'єктом злочину є осудна особа, яка на момент вчинення злочину досягла 14-річного віку. Суб'єктивна сторона умисного вбивства характеризується вищою формою вини у формі умислу. Мотив та мета підлягають з'ясуванню, оскільки в ряді випадків вони є кваліфікуючими ознаками [5].

Якщо мотив не вказано в диспозиції статті, то він є необов'язковим.

Згідно з п.2 ст.64 КПК України мотиви злочину підлягають обов'язковому доказуванню при провадженні досудового слідства, дізнання і розгляді справи в суді. Мотиви вчиненого злочину також повинні бути зазначені слідчим в описовій частині обвинувального висновку (ст.223 КПК України) і судом – у мотивувальній частині обвинувального вироку (ст.334 КПК України) [6].

Однак у дійсності все відбувається інакше. Згідно з дослідженнями А.В. Савченко, в середньому приблизно 8,5% випадків органи досудового слідства встановили дійсні мотиви злочинів і конкретно зазначили їх в обвинувальних висновках. А серед засуджених віком від 35 до 40 років конкретні мотиви не були досліджені слідством взагалі. Більш як половина мотивів умисних вбивств, описаних у обвинувальних висновках, мала абстрактний характер.

Майже однаковим є показник конкретності ступеня зазначення мотивів злочинів й у судовій колегії. У середньому він становить приблизно 8%. Абстрактно зазначених мотивів злочину в судовій колегії (53,5%) лише на 1,5% більше, ніж в органів слідства. Дуже високим є відсоток зовсім нестановлених і незазначених в обвинувальних

висновках і вироках мотивів умисних вбивств: 39,5% випадків у слідства і 38,5% – у судовій колегії [7].

Ще Пленум Верховного Суду України в постанові від 25 грудня 1981 р. зазначив, що при засудженні за вбивство суди повинні старанно досліджувати мотиви злочину, адже невиконання цих вимог призводить до судових помилок [8].

Оцінка злочину на підставі його мотивів з боку моралі та права може не збігатися. Доки норми кримінального права не будуть відповідати моральним нормам суспільства, доти не можна говорити про їх ефективність і дійовість. Навіть коли немає законної заборони якогось діяння, суспільство відчуватиме, що це діяння є неправильним, аморальним. Навпаки, передбачене як злочин діяння може мати позитивну моральну оцінку з урахуванням мотивів вчиненого. Таким чином, кримінально-правова роль мотиву не повинна обмежуватися лише його розглядом у межах необхідної або кваліфікуючої ознаки складу злочину. Без врахування соціально-психологічних і морально-етичних особливостей мотиву неможливо здійснити належну оцінку будь-якого суспільно небезпечного діяння [9].

А який мотив в евтаназії? Її мотивом є співчуття невиліковно хворій людині. Однак, як ми можемо бачити, це зовсім не враховується в обвинувальних висновках та вироках, що призводить до призначення невідповідного покарання. Чи є вихід з цієї ситуації?

Багато країн світу (Перу, Бразилія, Португалія, Швейцарія, Польща, Німеччина, Франція, Данія, Австрія та ін.) та деякі країни СНД (Грузія, Азербайджан) пішли таким шляхом. Вони будь-яку форму евтаназії кваліфікують як злочин (виняток становить Голландія, де евтаназія в будь-якій формі дозволена). Однак їхні кримінальні кодекси містять спеціальні, привілейовані норми про відповідальність за евтаназію, у яких передбачені більш м'які покарання, ніж за просте вмисне вбивство.

Обов'язковою ознакою складу такого злочину є мотив та мета. Мотивом тут є співчуття невиліковно хворій людині, а метою – усунення болю та страждань. Наприклад, КК Перу включає до складу злочину мотив та мету, КК Швейцарії, Польщі – тільки мотив, а КК Грузії – винятково мету [10].

У кримінальних кодексах цих країн передбачена обов'язкова ознака евтаназії – прохання невиліковно хворої людини позбавити її життя. Однак таке прохання повинно бути категоричним, серйозним та наполегливим, та проявлятися в словах, міміці або жестах [11].

Слід зауважити, що і в Російській Федерації були спроби законодавчо закріпити привілейовану норму про евтаназію при підготовці проекту нового КК. Однак в остаточну редакцію КК вона не була включена [12].

Івченко О. ще у 2001 році у своїй статті «Ответственность за эвтаназию по уголовному законодательству зарубежных стран (сравнительно-правовой анализ)» пропонувала свою редакцію проекту привілейованої норми до КК РФ про евтаназію.

З урахуванням актуальності проблем, пов'язаних з евтаназією, та погоджуючись з основними аспектами, пропонуємо законодавцю включити і до КК України норму про евтаназію, виклавши її в такій редакції:

Стаття. Евтаназія.

1. Умисне позбавлення життя хворого на його прохання або за його згодою, яке здійснюється лікарем або медичним працівником з метою позбавлення хворого від болісних фізичних страждань, які викликані його невиліковною хворобою (евтаназія), – карається...

2. Позбавлення життя невиліковно хворого за мотивом співчуття, яке здійснюється лікарем або медичним працівником за його ініціативою чи на прохання близьких або родичів хворого, який знаходиться в стані, за яким він був позбавлений можливості прохати, висловити або іншим чином виразити свою волю або згоду на евтаназію, – карається ...
3. Діяння, передбачені частиною першою чи другою цієї статті, вчинені іншою особою, – карається ...
4. У виняткових випадках суд, з урахуванням тяжкості хвороби, характеру, частоти та тривалості фізичних страждань, що відчуває потерпілий у результаті своєї невиліковної хвороби, його прохання або волевиявлення про умертвіння, може призначити більш м'яке покарання, ніж передбачено цією статтею, або відмовитися від його призначення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Исследовательский центр портала SuperJob.ua.
2. Конституція України (прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р.).
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001.
4. Коржанський М.Й. Кваліфікація злочинів проти особи та власності / М.Й. Коржанський. – К., 1996. – 144 с.
5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 4-ге вид. переробл. та доповн. / [за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка]. – К.: Юридична думка, 2007.
6. Кримінально-процесуальний кодекс України від 28.12.1960.
7. Савченко А.В. Мотив і мотивація злочину / А.В. Савченко. – К.: Атіка. – 2002.
8. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 25.12.1981.
9. Савченко А.В. Мотив і мотивація злочину / А.В. Савченко. – К.: Атіка. – 2002.
10. Ивченко О. Ответственность за эвтаназию по уголовному законодательству зарубежных стран (сравнительно-правовой анализ) // Уголовное право. – 2001. – № 3.
11. Крылова Н.Е. Эвтаназия: уголовно-правовой аспект // Вестник Московского университета. Сер. 11. Право. – 2002. – № 2.
12. Ивченко О. Ответственность за эвтаназию по уголовному законодательству зарубежных стран (сравнительно-правовой анализ) // Уголовное право. – 2001. – № 3.